

ABORT

TEXT & FOTO: Eliza Kajanus

ABORTSPRUTA – så funkar det

Många uppfödare tvekar inför att göra en abort på tiken när hon blivit tjuvparad. Men dagens abortspruta är säker och innebär låg risk för biverkningar, framför allt om den görs tidigt i dräktigheten.

Tiken är dräktig, men inte med avsikt. Ska jag låta henne föda ändå – eller välja abort? Vilka risker tar jag om jag väljer det senare? Och hur påverkas isåfall tikens framtida möjligheter i aveln? Många uppfödare har någon gång ställts inför denna fråga efter att avelstiken och en känd eller okänd hane smugit till sig en kärleksstund.

Ibland är ovanstående inget att fundera på. Att para en tik under 18 månaders ålder utgör ett brott mot lagen. Det strider dessutom mot SKKs grundregler – precis som man inte får para en tik över sju år om hon inte tidigare haft en valpkull – och aldrig efter det att hon har fyllt tio år.

I de här fallen är abort det enda alternativet. Andra gånger finns ett val. Men även om

tanken på en önskad valpkull inte lockar ser många uppfödare med bävan på en förestående abort. Uppfattningen att detta medför hög risk för livmoderinfektion – och därmed slutet på avelskarriären – är utbredd.

Men det är gammal ”kunskap”, enligt Eva Axné, professor i reproduktion vid Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, och ansvarig för fertilitetskliniken samt för SLUs spermabank för hund och katt.

– Förr fanns ett östrogenbaserat preparat, Ovex B, som innebar en avsevärt ökad risk för att tiken skulle få livmoderinfektion, berättar hon. Det preparatet är dock avregistrerat och används inte mer. Idag finns ett betydligt bättre alternativ, Alizin Vet. Det har en helt annan verkningmekanism – och medför

betydligt lägre risker. Alizin används faktiskt också som behandling mot just livmoderinfektion.

Dagens spruta – en revolution

Det verksamma ämnet i Alizin heter aglepriston och ges i form av två sprutor med ett dygns mellanrum. Aborten inträffar då inom en vecka. Effekten uppnås genom att aglepriston hindrar det dräktighetsbevarande hormonet progesteron att utöva sin verkan. (Se faktaruta).

Alizin har funnits i Sverige i tio år och är det enda läkemedlet som är registrerat i Sverige för att framkalla abort hos tik.

– Före 2004 fanns inget bra och säkert preparat för att framkalla abort hos hund. Ovex B var tvunget att användas inom några dagar

Abortmedlet Alizin har funnits i Sverige i tio år och är det enda läkemedlet som är registrerat här för att framkalla abort hos tik.

efter parningen och medförde stora risker för tiken. Alizin däremot kan ges från dag 0 och ända till dag 45. Det har god effekt och liten risk för biverkningar. När det kom innebar det en revolution, säger Eva Axné.

Alizin är den rekommenderade behandlingen för abort hos tik, men inte den enda. Ytterligare ett antal metoder finns, som kan bli aktuella om Alizin av någon anledning inte skulle finnas att tillgå. De används även i länder där Alizin inte finns. Dit hör att behandla tiken med Galastop, ett preparat som många tikägare känner till som medel mot skendräktighet. Att ge tiken kortison framkallar också abort om det ges i en viss dos efter dag 30 i dräktigheten.

Kastration kan eventuellt vara ett alternativ om tiken inte ska gå i avel mer.

– Normalt sett kastrerar man hellre mellan löpperperioderna, men om man gör det tidigt i dräktigheten kan det fungera, säger Eva Axné.

Tidig abort – säker effekt

Att Alizin kan ges från parningsdagen och en bra bit in i dräktigheten innebär att man som uppfödare har möjlighet att behandla direkt efter tjuvparningen eller att avvakta tills man vet om tiken verkligen är dräktig.

En fördel med att behandla tidigt – under dräktighetens första veckor och fram till cirka dag 25 – är att man kan vara i princip helt säker på att behandlingen lyckas och dräktigheten avbryts.

Så här tidigt blir dessutom ingreppet lindrigt. Implantationen, alltså tidpunkten när fostren fäster vid livmoderväggen, sker 17–21 dagar efter ägglossningen och aborten går i det här skedet oftast obemärkt förbi. Fostren resorberas, återbildas och tas upp av kroppen. Förutom en lokal svullnad vid injektionsstället och ibland lite aptitlöshet ser man som uppfödare ofta inget av aborten alls.

Eftersom man inte vet om tiken är dräktig eller ej i det här tidiga skedet kan det hända att man sprutar tiken i onödan. Risken för allvarliga biverkningar är dock låg.

Att Alizin inte är någon skadlig behandling betyder inte att man inte behöver passa sina tikan när de löper, betonar Eva Axné. För att dra en parallell med människan: abort ska inte användas istället för preventivmedel. Även om riskerna vid tidig behandling är ytterst små utsätter man trots allt tiken för ett ingrepp som i sällsynta men olyckliga fall kan medföra komplikationer. Dessutom kostar behandlingen en del pengar.

Väljer man tidig abort är Eva Axnéns rekommendation att vänta tills tiken gått ur löpningen. Behandlingen påverkar nämligen inte löpningen i sig – och om tjuvparningen skedde tidigt finns risken finns att tiken, när Alizinets effekter gått ur, fortfarande är parningsbar. Har man otur kan hon alltså tjuvparas igen.

Senare abort – större ingrepp

Vill man inte behandla tidigt är alternativet att avvakta till dag 24–25 efter parning och

Efter en abort som görs under dräktighetens andra hälft kan det hända att tiken blir skendräktig. Det beror på samspelet mellan dräktighetshormonet progesteron och ”mjölkhormonet” prolaktin.

gå göra ett ultraljud. Fördelen är att man då behandlar tiken bara om det verkligen behövs. Nackdelen är att implantationen redan har skett och fostren har fäst vid livmoderväggen, vilket gör att påverkan blir mer omfattande. Även risken för biverkningar ökar vid senare aborter (se nedan).

– Från runt dag 30 börjar de döda fostren att stötas ut istället för att resorberas. Tiken kan då få flytningar som håller i sig i upp till knappt en vecka. Ibland kan man se fosterdelar som kommer ut, men ibland händer också att tiken åter upp dem, berättar Eva Axné.

– Efter dag 35 är aborten ofta associerad med förlösningsliknande symptom. Tiken kan bli nedstämd, få värkar och driva ut valparna istället för att stöta ut den. Hon kan även få mjölk och bli skendräktig efteråt.

Ibland kan det hända att man aldrig noterade tjuvparningen och upptäcker att vad tiken varit med om först när hon börjar bli rejält rund om magen. Alizin är godkänt att sätta in ända till dag 45, men har man ett val ska man absolut göra aborten tidigare, råder Eva Axné.

– Vid en abort från dag 40 kan det hända att fostren lever när de kommer ut, men de är ännu inte livskraftiga utan dör snabbt. Det kan vara obehagligt för uppfödaren. Dessutom blir det mer och mer oetiskt att göra abort när valparna blir allt mer fullgångna. En sen abort med relativt stora foster medför också risk för komplikationer, som att de fastnar under utdrivningen.

Ultraljud ett måste

En uppenbar nackdel med att vänta med behandlingen är att den då är inte lika säker som en tidig abort. Hos fem procent av alla tikan som behandlas efter dag 25 aborteras inte alla valpar vid första försöket.

– Vid aborter från mitten av dräktigheten och framåt är det otroligt viktigt att göra ett ultraljud efter åtta till tio dagar för att se om alla tecken på dräktighet är borta. Är det inte

fallet måste man göra om hela behandlingen och sedan följa upp med ett nytt ultraljud igen. Finns fosterdelar eller fosterhinnor kvar löper tiken risk att drabbas av infektioner i livmodern.

– Tyvärr, konstaterar Eva Axné, händer det dock ibland att ultraljudet av olika skäl inte görs.

– Det är väldigt olyckligt. De problem som vissa hundägare upplevt när de behandlat med Alizin hade kanske kunnat undvikas om man hade upptäckt att valpar eller fosterdelar fanns kvar.

I sällsynta fall – ett av tusen – har abortbehandlingen ingen effekt alls. Dräktigheten avbryts inte och hela kullen finns kvar.

Eva Axné är professor i reproduktion vid Sveriges Lantbruksuniversitet och undervisar veterinärstudenter om abortbehandling hos hund.

Vid aborter från mitten av dräktigheten och framåt är det nödvändigt att göra ett ultraljud efter åtta till tio dagar för att kontrollera att alla tecken på dräktighet är borta.

– Valpar som föds av en tik som Alizinbehandlats under dräktigheten har dock i studier visat sig utvecklas normalt. Men det kan ändå vara bra att övervaka förlossningen noggrant för att undvika onödiga risker. Bär tiken på ett fåtal valpar medför det risk för förlossningskomplikationer, till exempel värksvaghet.

Varje fall är unikt

Hur ska man då som uppfödare tänka när det gäller tidpunkt för behandling? Det vanligaste är att behandla tidigt, men det finns veterinärer som förordar att man väntar till dräktigheten är konstaterad och gör aborten då.

Studier visar att bara mellan hälften och två tredjedelar av alla observerade tjuvparningar resulterade i att tiken faktiskt blev befruktad. I de fall där ägaren bara misstänkte att tiken blivit parod, till exempel för att hon hade rymt under löpningen, blev endast upp till var femte tik dräktig.

För att bedöma risken för att tiken blir dräktig kan man göra ett blodprov som mäter var i löpningen hon befinner sig. Har man sett parningen och tiken är i höglöp är risken stor att hon blir dräktig. Man kan också göra ett vaginalutstryk för att leta efter spermier. Hittar man inga är det dock ingen garanti för att tiken inte blivit parod.

– Varje tjuvparningsfall är unikt, säger Eva Axné. Man får väga in tikens ras, hälsa och ålder och även ta hänsyn till sin egen situation, och förstås till ekonomin. Kostnaderna för en sen behandling blir högre än för en tidig, då det krävs två ultraljud (ett före och ett efter behandling) jämfört med ett (eller inget alls) vid en tidig abort. Det finns inget rätt och fel här, säger Eva Axné.

I vissa fall är en tidig abort dock att föredra, till exempel om tiken är av en ras där förlossningskomplikationer är vanliga, eller om hon av något skäl absolut inte ska få valpar, menar

påfrestning, men att ge di åt en kull sliter trots allt mer på tiken.

När man funderar på när i dräktigheten man ska behandla tiken gäller det att komma ihåg att man aldrig kan se de angivna dagarna som exakta gränser, poängterar Eva Axné.

– Vid en tjuvparning vet man väldigt sällan exakt när tiken hade ägglossning och inte heller när befruktningen skedde. Det innebär att fostrens ålder hos två tikar som är på till exempel dag 25 efter parning egentligen kan skilja sig åt flera dagar.

Ibland behöver man avstå

Ibland kan finnas skäl att avstå från aborten helt och hållet. Det gäller till exempel om tiken lider av vissa sjukdomar, som diabetes eller Adisons sjukdom, eller om hon har en allmänt dålig hälsa.

– Man vet väldigt lite om hur sjuka tikar reagerar på behandling med Alizin. Här måste man föra en dialog med veterinären och väga risken med en abort mot risken med att låta tiken föda. Dessutom är det kanske inga valpar man vill ha heller, säger Eva Axné.

När det gäller yngre tikar kan det för en uppfödare ta emot att göra en abort. Rent fysiologiskt är det inte farligt att göra en abort på en ung tik, men det är trots allt ett ingrepp som i värsta fall kan ge allvarliga biverkningar och därmed riskera tikens fortsatta avelskarriär.

Ibland framstår därför möjligheten att låta tiken få sin kull som ett bättre alternativ, förutsatt att hon är över 18 månader förstås.

– Väljer man att behålla kullen måste man vara medveten om att en dräktighet och

Riskerna vid tidig behandling med Alizin är små, men det bästa sättet att undvika en önskad dräktighet är trots allt att passa tiken när hon löper – och hålla hanarna borta.

Efter en behandling med abortsprutan Alizin måste man vänta i 28 dygn innan man ställer ut, tävlar eller går prov med tiken igen, enligt det nationella dopingreglementet för hund. Hunden på bilden har inget samband med artikeln.

förlossning inte heller är utan risker. Tiken kan till exempel drabbas av förlossningsproblem, infektioner och juverinflammation, framhåller Eva Axné.

Tre procent får infektion

Som alla behandlingar och ingrepp har även Alizin biverkningar. Den vanligaste är att tiken blir öm och svullen vid injektionsstället i några veckor. Många tikar kan också tappa matlusten och bli rastlösa eller passiva. Även kräkningar och diarré förekommer. Dessa biverkningar hänger ihop med själva utstötningen och är inte farliga på lång sikt.

Betydligt allvarigare är att drygt tre procent av alla behandlade hundar drabbas av infektion i livmodern. Det gäller framför allt vid behandlingar som sker efter implantationen, alltså i dräktighetens andra hälft.

– Om fosterdelar eller fosterhinnor blir kvar i livmodern kan bakterier börjar växa där och då orsaka infektion, förklarar Eva Axné. Därför ska man alltid göra ett ultraljud runt tio dagar efter behandlingen och även hålla koll på tikens allmäntillstånd. Typiska sjukdomstecken är flytningar, feber och hängighet. Skulle tiken bli sjuk kan man behandla med framgång genom att sätta in just Alizin igen, i kombination med livmoderssammandragande preparat och antibiotika.

En tidigt behandlad tik kan också få en infektion i livmodern, men den kan uppstå av andra skäl.

– Tikar kan utveckla livmoderinflammation under efterlöpet, oavsett om de är behandlade eller ej. Om infektionen uppträder betydligt senare än abortbehandlingen är det inte troligt att aborten är orsaken. Tiken hade antagligen blivit sjuk ändå, säger Eva Axné.

En annan biverkning är att tiken kan bli skendräktig efter aborten, framför allt om den görs under dräktighetens andra hälft. Att en abort kan ha den effekten kan verka ologiskt, men förklaras av samspelet mellan tikens könshormoner. Under dräktighetens andra hälft sjunker normalt sett progesteronet, vilket

stimulerar produktion av prolaktin ("mjölkhormonet"). Det är en naturligt förberedelse inför förlossningen. Vid en abort blir effekten istället skendräktighet. För tiken omfattande problem kan man ge Galastop för att minska symptomen.

Tidigare löp nästa gång

En tik som behandlats med Alizin kan föda valpar igen. Studier visar att behandlingen inte påverkar förmågan att bli dräktig och inte heller ökad risk för komplikationer vid löp.

Bra att känna till är dock att nästkommande löp ofta infaller mellan en till tre månader tidigare än vanligt. Vad detta beror på är inte klarlagt. Ett bra tips är att skriva upp när man bedömer att tiken kan börja löpa igen. Då blir man inte förvånad när det händer – och risken för ännu en tjuvparning minskar.

När kan man para tiken igen?

– Om löpningen inträffar tidigare än normalt bör man vänta till nästföljande löp innan man parar tiken igen, förklarar Eva Axné. Livmodern måste få möjlighet att återhämta sig efter ingreppet och dessutom kan fruktsamheten under det första löpet efter aborten vara sämre. Avvakta alltså och para tiken – under kontrollerade former och med en utvald hane – på löpet därpå.

Viktigt att komma ihåg är också att man väntar i 28 dygn efter Alizinbehandlingen innan man ställer ut, tävlar eller går prov med tiken igen. Det är den karenstid som gäller för preparatet enligt den ATC-förteckning över läkemedelssubstanser som kompletterar det nationella dopingreglementet för hund, och som SKK med flera hundsportorganisationer har tagit fram.

Det kan också vara på sin plats att påminna om att en dräktig tik enligt SKKs regler inte får delta i prov, utställning eller tävling 30 dagar före valpning, beräknat från 63 dagar efter första parningen. Reglerna är till för att skydda tiken och gäller även om man blir tvungen att göra en abort på tiken i ett sent skede.

Tjuvparning och dräktighet

Andel tikar som blev dräktiga efter en tjuvparning. Resultat från två vetenskapliga studier.

Tjuvparning observerad:	51 / 67 procent
Tjuvparning misstänkt (t.ex. när tiken rymt under löpning):	0 / 20 procent

Därför sker aborten

Abortsprutan Alizin verkar genom att hämma ett av dräktighetens viktigaste aktörer – det dräktighetsbevarande hormonet progesteron.

Progesteron har flera viktiga funktioner:

> Det förbereder cellerna i livmodern så att äggen ska kunna fästa i livmoderväggen (implantationen).

> Det ser till att de befruktade äggen får näring i väntan på implantationen.

> Det förhindrar livmoderns naturliga sammandragningar.

För att kunna utöva sina effekter måste progesteron binda till speciella receptorer i livmodern och i livmoderhalsen. Abortsprutan Alizin förhindrar just detta. Dess verksamma ämne, aglepriston, binder till samma receptorer som progesteronet gör – men gör det starkare, så att progesteronet konkurreras ut. Utan progesteronets effekter avbryts dräktigheten och fostren dör.

Utdrag ur SKKs grundregler

3. Uppfödareetik

Uppfödare ska i sitt avelsarbete iakttä god uppfödareetik samt god kynologisk sed. Det krävs av varje medlem i SKK-organisationen:

3:3 att inte i avel använda hanhund/tik förrän vid den ålder då hunden uppvisar en vuxen individs fysiska mognad och beteende. Tik får paras tidigast vid 18 månaders ålder.

3:4 – att inte låta para tik över 7 år om hon inte tidigare haft en valpkull. Tik över 7 år måste alltid veterinärbesiktigas före parning och intyget bifogas till registreringsansökan. Av intyget ska framgå att tiken är i sådan kondition att hon utan risk för sin hälsa kan få en valpkull. Besiktningsintyget får inte vara äldre än en månad vid parningen. – att inte para en tik vid för hög ålder, här ska rasspecifica hänsyn tas. Tik, oavsett ras, får inte paras efter det att hon har fyllt 10 år.

3:5 att inte låta tik föda fler än fem valpkullar. Om en tik får två valpkullar inom 12 månader ska tiken sedan ges minst 12 månaders vila före nästa valpning. Tik över sju år ska vila minst 12 månader mellan sina kullar.